

CARİ İŞLEMLER AÇIĞI VE KREDİ HACMİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**Can YARDIMCI**Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye
ORCID 0000-0002-2317-2249**Özet**

Ekonomiler birçok makro ekonomik sorunla karşı karşıyadır. Bu makro ekonomik sorunların en önemlilerinden bir tanesi cari işlemler açığıdır. Cari işlemler açığının en önemli belirleyici ithalat değişkenidir. İthalat ile anlamlı bir ilişkiye sahip kredi hacmi ise cari açığı belirleyen bir diğer önemli değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısı az sayıdadır. Bu çalışmanın amacı cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Türkiye ekonomisine ait cari açık ve kredi hacmi yıllık verisi karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Yapılan değerlendirme sonucunda cari işlemler açığı ve kredi hacminin benzer özellikler gösterdiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelime: Cari işlemler açığı, Kredi hacmi, para**RELATIONSHIP BETWEEN CURRENT ACCOUNT DEFICIT AND CREDIT VOLUME: TURKISH CASE****Abstract**

Economies face many macro-economic problems. One of these macro-economic problems is current account deficit. One of the main determinant of current account deficit is import variable. Credit volume which has a significant relation with import is another determinants variable of current account deficit. In the literature, limited number of studies analyze relationship between current account deficit and credit volume. The aim of this study is to examine relationship between current account deficit and credit volume. Yearly data of current account deficit and credit volume which belong to Turkish economy have been presented as a comparative. As a result of the evaluation, it has been exhibited that current account deficit and credit volume show similar characteristics.

Keywords: Current account deficit, Credit volume.**Giriş**

Ekonomik çevre dinamik bir yapıdadır. Sürekli değişen çevresel faktörler ekonomik değişkenlerin yeniden değerlendirilmesi yönünde bir güdü sağlamaktadır. Bu açıdan ele alınırsa ekonomiler birçok makro ekonomik sorunla karşı karşıyadır. Bu makro ekonomik sorunların en önemlilerinden bir tanesi cari işlemler açığıdır. Cari işlemler açığı, ekonomilerin karşı karşıya kaldığı süreklilik ifade eden bir başka deyişle kronik hale gelmiş bir sorundur. Cari işlemler açığı ve GSYİH arasında özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de anlamlı bir ilişki vardır. Gelişmekte olan ve Türkiye gibi ülke ekonomileri ithalata dayalı bir büyüme dinamiğine sahiptirler. Dolayısıyla bu tarz ekonomilerde büyüme ile birlikte cari işlemler açığının da büyüdüğü gözlenmektedir. Bu nedenle cari açığın GSYİH’ya oranı önemli bir göstergedir ve %4 ve %5 üzerindeki oranlar ise ekonomiler açısından tehlikeli bulunmaktadır (Yalçiner, 2012:42). Literatürde yapılan çalışmalar genellikle cari açığın sürdürülebilirliği ve belirleyicileri gibi hususlara odaklanmışlardır. Ancak cari açığın en temel belirleyicisi olan ithalat ve ihracat gibi değişkenlerle ilişkili ve özellikle ithalat ile bağlantılı kredi hacmi gibi önemli bir değişkenle cari açığın ilişkisini inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır. Son yıllarda kredi hacminin hem Türkiye hem de dünyada artış göstermiş olması kredi genişlemesinin önemli makro ekonomik

değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesini önemli kılmıştır. Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerin kronik sorunlarının başında cari işlemler açığı gelmektedir. Kredi genişlemesinin cari işlemler ile ilişkisinin belirlenmesi de bu açıdan önemlidir.

Bu çalışma cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın girişten sonraki ilk bölümünde kredi hacmi cari açık ilişkisi faiz değişkeni baz alınarak açıklanmaktadır. Ardından gelen başlıkta kredi hacmi ve cari açık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara yer verilmiştir. İzleyen başlıkta ise cari işlemler açığı ve kredi hacmini ortaya koyacak veriler görsel olarak ve rakamsal olarak incelenmiştir. Nihayetinde sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılacaktır.

Kur Kanalı mı yoksa Kredi Kanalı mı?

Merkez bankasının alacağı politika faiz oranı kararı kredi büyüklüğünü etkileyecektir. Politika faiz oranındaki artışlar kredi kanalı vasıtasıyla kredi talebinde ve buna bağlı olarak yurt içi piyasalardaki talebi daraltacaktır. Türkiye ekonomisi özelinde yurt içi talep ile ithalat arasında güçlü bir ilişki olduğundan politika faizi artışı kaynaklı iç talepte meydana gelen düşüş ithalatı da azaltacaktır ve bunun sonucunda cari işlemler açığı azalacaktır. Politika faiz oranındaki azalışlar ise kredi talebini ve yine buna bağlı olarak yurt içi piyasalardaki talebi genişletecek yani artıracaktır. Bunun sonucunda ithalata sıkı sıkıya bağlı olan iç talep tarafından cari işlemler açığı artacaktır. Politika faizi vasıtasıyla gerçekleştirilecek bir uygulamanın kredi cephesinin yanında bir de kur kanalı vasıtasıyla cari işlemler üzerinde etkileri olacaktır. Merkez bankası tarafından gerçekleştirilecek bir politika faiz artışı yurt dışı sermaye girişini artıracaktır ve bunun sonucunda TL talebindeki artış dolayısıyla TL değerlenecektir. Tüm bunların neticesinde değerlenen TL ile birlikte ithalat ucuzlayacak ve ithalat artacaktır ve bununla birlikte cari işlemler açığı artacaktır. Aksi bir durumda ise politika faiz oranındaki azalış dış kaynak çıkışına neden olacak, bunun sonucunda TL değer kaybedecektir. Değeri azalan TL ile birlikte ithalat azalırken cari işlemler açığı azalacaktır (Esen, Yıldırım ve Kostakoğlu, 2012: 216). Görüldüğü üzere politika faizinde merkez bankasınca yapılacak değişimlerin kur kanalı ve kredi kanalı vasıtasıyla birbirine zıt değişimler meydana getirecektir. Politika faiz artışı kredi kanalı vasıtasıyla cari açığı azaltırken, kur kanalı vasıtasıyla ise cari açığı artırmaktadır. Kredi hacmi ve cari açık arasındaki ilişkinin incelenmesi ile hangi etkinin daha baskın olduğu ortaya konulabilecektir. Bu çalışma özelinde daha çok kredi kanalı ile cari işlemler açığı arasındaki ilişki incelenecek ve sonuçlar ortaya konulacaktır.

Merkez bankasının politika faizinin kredi kanalı üzerinde yarattığı etki bankacılık sistemi üzerinden dağıtılan krediler ile gerçekleşmektedir. Türkiye’de finansal kesimin aktif büyüklüğünün büyük kısmını bankacılık sistemi oluşturmaktadır ve bu kesimin aktif büyüklüğünün neredeyse %80’i bankacılık sektörünün hakimiyetindedir (Güneş ve Yıldırım, 2017:48). Bankacılık sistemi merkez bankası politika faizlerinde meydana gelen düşüş neticesinde piyasaya sağlanan kredi faizlerinde de düşüş gerçekleşmesi sonucunda kredi hacminin genişlemesinde birincil rol almaktadır. Yurt içinde kredi hacminin genişlemesi ile birlikte piyasaya nakit sağlanmaktadır. Bunun anlamı yurt içindeki ekonomik birimlerin ek harcama imkanına kavuşmasıdır. Yurt içinde oluşan talep ülke içindeki ürünlere yönelirse enflasyonist bir baskı oluşacaktır ancak yurt içinde ortaya çıkan talebin tamamının yurt içinden karşılanması mümkün değildir ve ithalat artışı meydana gelecektir ve bu durumda cari işlemler dengesinde bozulmalara neden olacaktır (Akçayır ve Albeni, 2016:558). Bu açıdan bakıldığında ise bankacılık sistemince piyasaya sağlanan kredi sayesinde ekonomik büyüme hızlanacaktır ve bunun sonucunda cari açık artacaktır. Dolayısıyla bankacılık sistemi kredi hacminin artmasındaki katkısı vasıtasıyla cari açığın artmasında da etkili bir faktör olmaktadır.

Artan kredi hacmi hem tüketiciler hem de yatırımcılar tarafından kullanılacaktır. Tüketiciler, hane halkı tüketim harcamalarını artırırlarken yatırımcılar da düşük faizlerden dolayı yatırım harcamalarını artıracaklardır.

Literatür Taraması

Türkiye ekonomisine ilişkin cari işlemler ve kredi hacmi verileri arasında paralellik gözlenmektedir (Akçayır ve Albeni, 2016:559). Bitzis, Paleologos ve Papazoglou (2008), Yunanistan cari işlemler açığının belirleyicilerini araştırmışlardır. Elde edilen bulgular, kredilerdeki güçlü büyümenin cari işlemler açığının nedenlerinden biri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ertuğrul, Gerni ve Torganli-Karamollaoglu (2013) Türkiye için cari işlemler dengesi ve toplam krediler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, kredi hacmindeki büyüme cari işlemler açığını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Göçer, Mercan ve Peker (2013), Türkiye'deki yurtiçi toplam kredi hacmi ile cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda yurtiçi toplam kredi hacmi artışıyla cari işlemler açığı arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ve bununla birlikte yurtiçi kredi hacmindeki artışın cari işlemler açığını artırıcı bir değişken olduğu ifade edilmiştir. Akçayır ve Albeni (2016), kredi hacmi ile cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgular, yurt içi toplam kredi hacmi genişlemesinin cari açığı etkilediği ancak bu etkinin beklenenden az olduğu yönündedir. Dücan, Polat ve Balcıoğlu (2016), gerçekleştirdikleri çalışmalarında tüketici kredileri ve cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu çalışmanın neticesinde tüketici kredilerindeki bir artışın cari işlemler açığını artırdığı yönünde bir bulguya ulaşılmıştır.

Cari İşlemler Açığı ve Kredi Hacmi İlişkisi

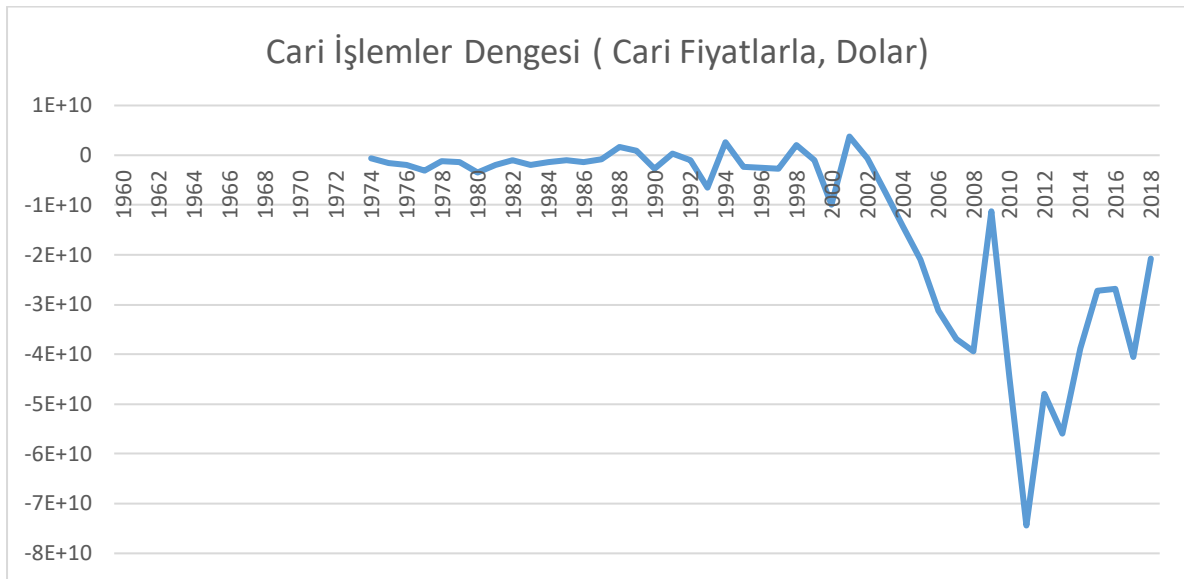
Cari işlemler hesabı ödemeler bilançosunun bir alt kalemidir. Genellikle cari işlemler dengesi kavramı dış ticaret dengesine eş değermiş gibi kullanılsa da cari işlemler dengesi ve dış ticaret dengesi farklı kavramlardır. Cari işlemler dengesi dış ticaret dengesini kapsayan daha geniş bir kavramdır. Kredi basit manada finansal araçların topladıkları fonları belirli bir bedel örneğin faiz getirisi karşılığında fon talep edenlere kullandırmasıdır.

Türkiye ekonomisinin kredi hacmi ve cari işlemler dengesine ilişkin verileri incelenerek bu iki değişken arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koyabiliriz. İzleyen kısımdaki ilk grafik Türkiye'de finansal sektör tarafından yurt içine sağlanan kredi miktarının GSYİH oranı biçiminde sunulmuştur. Grafikte yurt içi piyasaya sağlanan kredinin 200'li yılların başlarına kadar dengeli bir seyir izlediğini göstermektedir. 2002 yılından sonra ise yurt içine sağlanan kredi miktarı artış göstermekte ve bir artış trendi içerisine girmektedir.

Kaynak: Dünya Bankası

Bir diğer grafiğimiz cari işlemler dengesine ilişkin bilgiler bize sunmaktadır. Cari işlemler dengesi verilere de tıpkı kredilerde olduğu gibi 2000'li yılların başına kadar dengeli bir seyir izlemektedir. Bu dönemden sonra ise cari işlemler dengesi açık verme yönünde ilerlemekte yani cari işlemler açığı artış göstermektedir. 2010-2012 yılları arası zirveyi gören cari işlemler açığı bu noktadan sonra nispeten düşse de 2000'li yılların öncesindeki seviyesinden uzak bir görünümündedir.

Kaynak: Dünya Bankası.

Buraya kadar değerlendirilen iki grafik birbirleri ile benzerlik göstermektedir. 2000'li yılların başına kadar hem yurt içine sağlanan krediler hem de cari işlemler dengesi dengeli bir seyir izlemektedir. Bu dönemden sonra ise hem yurt içine sağlanan krediler hem de cari işlemler açığı artış göstermektedir. 2010-2012 arası dönemden sonra cari işlemler açığı yine yüksek düzeyde seyretmesine rağmen 2010 yılında ulaştığı zirve seviyede değildir. Ancak bu noktada cari işlemler açığı ve kredi miktarının artış dönemleri birbirleri ile uyumludur.

Sonuç

Ülke ekonomileri birçok makro ekonomik sorunlarla karşı karşıyadırlar. Bu makro ekonomik sorunların en önemlilerinden bir tanesi de cari işlemler açığıdır. Literatürde cari işlemler açığına ilişkin birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar genelde cari açığın belirleyicilerini odaklanmaktadır. Az sayıda çalışma ise cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu çalışmanın konusu da cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasındaki ilişkiye yönelik bir çıkarımda bulunmaktadır. Bu amaçla Türkiye ekonomisine ilişkin olarak finansal sektör tarafından sağlanan toplam kredi ile cari işlemler açığının yıllar içerisinde sergiledikleri trend incelenmiştir. Finansal sektör tarafından yurt içi piyasalara sağlanan krediler 2002 yılına kadar dengeli ya da bir başka deyişle sabit bir seyir izlemektedir. 2002 yılı sonrası ise artan bir trend sergilemeye başlamıştır. Cari işlemler dengesi serisi de incelendiğinde 2002 yılına kadar dengeli yani sabit bir seyir izlemektedir. Yine bu seri de 2002 yılı sonrası açık yönünde artış göstermektedir. İki seri birlikte değerlendirildiğinde iki serinin hareketlerinin birbirine benzer oldukları görülmektedir. Sonuç olarak iki serinin birbirine benzer özellikler göstermesi sebebiyle cari işlemler açığı ve kredi hacmi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

Akçayır, Ö. ve Albeni, M. (2016). Türkiye’de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 557-583.

Bitzis, G., Paleologos, J. M., and Papazoglou, C. (2008). The Determinants of Greek Current Account Deficit: The EMU Experience, *Journal of International and Global Economic Studies*, 1(1), 105-122.

Dücan, E., Polat, M. A., ve Balcıoğlu, E. (2016). Tüketim Toplumu Örneği Olarak Türkiye’nin Cari Açık ve Tüketici Kredileri İlişkisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 161-188.

Ertugrul, H. M., Gerni, C. and Toraganli - Karamollaoğlu, N. (2013). A Dynamic Investigation of the Impact of Credit Growth on the Current Account of Turkey. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2349545>.

Esen, E., Yıldırım, Z. ve Kostakoğlu, S. F. (2012). Faiz Oranındaki Bir artış Cari İşlemler Açığını Artırır mı?. *DPUJSS*, 32(2), 215-228.

Göçer, İ, Mercan, M. ve Peker, O. (2013). Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi. *Ekonometri ve İstatistik*, Say:18, 1-17.

Güneş, S. ve Yıldırım, C. (2017). Kredi Genişlemesi ile Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 43-60.

Yalçın, K. (2012). *Uluslararası Finansman*. Ankara: Detay Yayıncılık.